

ЛІТЕРАТУРА

1. *Вовк В.* Тотем скальних соколів. – Рю-де-Жанейро – Львів, 2010. – 116 с.
2. *Королєв К.* Энциклопедия сверхъестественных существ: Иллюстрированный путеводитель по мифам, преданиям и сказкам. – М.; СПб., 2007. – 720 с.: ил.
3. *Франц М.-А. фон.* Архетипические паттерны в волшебных сказках. – М., 2007. – 256 с.
4. *Юнг К. Г.* Архетип и символ / Карл Густав Юнг [Электронный ресурс] – Электрон. Дан. – Режим доступа: www.psyinst.ru/library
5. *Юнг К. Г.* Божественный ребенок: Аналитическая психология и воспитание. – М., 1997. – 400 с.

*Ольга Смольницька
м. Київ*

Отримано 15.07.2010 р.

ІСТОРІЯ ІДЕЙ ВІД ВОЛЬФГАНГА РЬОДА

Вольфганг Рьод. Шлях філософії: ХІХ–ХХ століття /

**Пер. з нім. М.Д. Култасвої, В.І. Кебуладзе, В. Терлецького. –
К.: Дух і літера, 2010. – 368 с.**

Сучасна культурологічна дисципліна подає сигнали про відсутність відчуття історії людиною, яка перебуває в перенасиченому інформаційному полі. Інформація накопичується в архівах, де перестає бути предметом осмислення широкої аудиторії. Осучаснення міркувань – це єдиний шанс історично сформованим змістам бути присутніми в досвіді покоління. Це досить складний, але важливий процес перманентного оновлення історії думки, яка дає можливість бачити транші досвідів між поколіннями. Власне в такому ключі написана книжка Вольфганга Рьода “Шлях філософії ХІХ–ХХ століття” – продовження попередньої книжки цього історика філософії, яка осмислює філософську думку з ХVІІ по ХІХ століття. Німецький учений – автор кількох томів чотирнадцятитомної історії філософії, ці два видання стали своєрідним підсумком підготованого ним великомасштабного видання, фактично конденсатом світової філософської думки. Учений часто буває в Україні, а саме: відвідує семінари Кантівського товариства, відповідно український переклад зумовлений ще і його творчими стосунками з українськими вітчизняними істориками філософії.

Наукову систему В. Рьода можна зарахувати до “критичної філософії”. Її

основою є філософія І. Канта. Метод полягає в тому, що пізнання різних сфер філософської науки відбувається через постановку проблем та їх осмислення. Саме вони – причина руху думки, а не статична наукова система. Постановка нових запитань вимагає осучаснення як методологічного, так і поняттєвого апаратів. Саме в цьому, на думку В. Рьода, причина руху філософської рефлексії. Таку методологічну конфігурацію автор називає “проблематистський трансценденталізм”. “Шлях філософії ХІХ–ХХ століття”, власне, й написано із застосуванням цього методу.

Вибір філософських напрямів, які ввійшли до книжки, здійснено за принципом канонічного розуміння історії філософської думки. Модель викладу постулатів певної школи є поєднанням початкових етапів розвитку, своєрідного показу етимології рефлексій у цьому напрямі, а згодом представлення функціонування цих смислових структур у працях послідовників. Для В. Рьода прикметне те, що осмислення ідей виконується із залученням масштабних контекстів, а головне – з демонстрацією передачі досвідів. Тим самим створюється враження процесуальності, руху філософської думки, її зміни й формування нових категорій. Багато моментів пояснено

власне через конфронтацію смислів, прийняття чи відкидання старих систем новими. Водночас дослідженню не притаманна монотонність оповіді, яка часом стомлює в подібних працях академічного плану.

Книжка розпочинається з осмислення розвитку філософії Геґелівської школи, показаний тут процес матеріалізації геґельянства, дистанціювання учнів від філософської матриці. Рьод представляє розкол, який утворився після смерті Геґеля на правогеґельянців та ліву течію. Дехто з лівих (Маркс, Енгельс) настільки відійшли, що сформувавши абсолютну самостійну позицію. Дистанція Макса Штірнера, як фіксує Рьод, полягала в тому, що він “заперечував первинність загального стосовно особливого, щоб показати, що значення має лише конкретний індивід та його інтереси. Право, моральність, держава, спільнота не є дійсностями, перед якими слід схилитися одиничному, а фікціями, за допомогою яких управляють людьми”. Через конфлікти ідей суть філософської концепції оприявнюється значно рельєфніше.

Імпонує, що у книжці наведено короткі біографічні відомості про центральні фігури філософії, які подаються таким чином, що автор не формулює висновків з особливостей життєвого шляху певної особи, натомість залишає це читачеві. Прикладом може слугувати згадка про те, що батько Фрідріха Ніцше мав психічні розлади, які траплялися й у сина. Говорячи про поширення певних ідей, німецький учений користується топосами міст, країн та певних університетів, де обіймали посади філософи, що створює певну географію філософських концептів.

Книжка Вольфганга Рьода містить фактично опірні філософські структури, які подаються не лише через історичну призму їх сприйняття, наукова база осучаснена працями буквально останніх років. Це говорить про наукову фільтрацію матеріалів.

Розглядаючи позитивізм Огюста Конта, автор акцентує цікаві моменти його вчення, зокрема подається еволюція мислення самого філософа, своєрідні зміни траєкторії його думки наприкінці

життя: “Лише якщо розум буде слухатися “серця”, можна уникнути негативних тенденцій розвитку, які неминуче виникають унаслідок інтелектуальної однобічності. Критика має поступитись своїм місцем на користь мислення, пов’язаного із традицією. Молоді люди мають засвоювати положення, успадковані через традицію, не замислюючись над їхнім доведенням” (42). Подібні виокремлення з філософських учень можуть прочитуватись цілком у дусі “Афоризмів житейської мудрості” А. Шопенгауера, що певним чином робить книжку цікавою для широкої читацької аудиторії.

Говорячи про концепцію ліберальної держави Міля, В. Рьод доходить певних скоріше вже політологічних висновків, що також цікавитимуть сучасного читача, який має інтерес до проблем демократії, її форм та механізмів поширення: “Демократія сама по собі також не гарантує свободи, бо є тиранія більшості, так само небезпечна, як і інші форми зловживання владою. Соціальна тиранія навіть може бути більш жорсткою, ніж деякі форми політичного придушення, бо їх важче уникнути, вони мають більший вплив на життя окремої людини, проникаючи до її душі як зовнішній примус. Подальша небезпека криється у пануванні посередності. Для сфери культури це має трагічні наслідки, якщо все у ній орієнтується на масу споживачів” (48). У сучасному мистецькому просторі повертання автора обличчям до споживача утворює масовість культури, яка насправді зумовлює абсолютну герметичність і відповідно дистанцію високих зразків мистецтва. Глибину міркувань автора можна побачити також, коли він висловлюється щодо концептів Анрі Бергсона, зокрема його філософії життя, а точніше моралі й релігії: “Бергсон все ж таки не виступав захисником морального релятивізму, а відстоював такі чесноти, як готовність до жертвності, самовідданість і милосердя. Через ці чесноти людина підіймається над поведінкою, що керується індивідуальними або суспільними інтересами” (130). Подібне твердження цікаве з погляду літературознавства, оскільки відомо, що філософія А. Бергсона – одна з опірних

структур ідеології модернізму, етична система якого, власне, ставила акцент на релятивізмі.

Літературознавець може знайти тут також цінні міркування про естетичну природу мистецького твору. Сучасний французький культуролог Жан-Марі К'юбільє говорить про примат християнської етичної парадигми у критеріях оцінки культурних явищ. Вийти з цієї системи складно. Б. Кроче запропонував надати естетиці автономного функціонування: "Отож естетику треба визнати самостійною частиною мислення, що веде до пізнання позиції мистецтва задля мистецтва. Споглядання як таке має поетичний, або ліричний, характер, воно незалежне від розуму і його понять, а також від моральних і утилітаристських міркувань. Центральні поняття естетики – прекрасне і бридке – не можна зводити до понять інших ступенів" духу (істинно / неістинно, корисно / шкідливо, добро / зло). Коли йдеться про твір мистецтва, не можна запитувати про його істинність, корисність і моральну цінність" (140).

Отримано 7.09.2010 р.

Потрібно зазначити, що в додатку до книжки наведено коротке осмислення філософії другої половини ХХ ст. (деконструктивізм, постмодернізм, постструктуралізм та інші напрямки). Ця частина написана виключно для українського видання. Вона буде цікавою для культурологів і всіх, хто вивчає сучасні проблеми мистецтва.

Поява книжки В. Рьода в українському науковому просторі – помітна подія. Вона подає останні наукові віяння у світовій історії філософії. Принцип, за яким вона написана, автор проголосив наостанку: "Філософські концепції треба розглядати як такі, що підлягають спростуванню" (292). Єдиний закид, який можна зробити цій книжці, – вона не вичитана скрупульозно і трапляються помилки, котрі можна назвати описками (пропуски літер або певні відмінкові неузгодження). Але це проблема технічного характеру, яка не стосується смислів, оприявлених у книжці. Праця В. Рьода викличе інтерес і в науковців, і у студентів як хороший посібник для вивчення історії філософії.

*Богдан Пастух
м. Львів*

МАЛА ПРОЗА В КОНТЕКСТІ "ВЕЛИКОЇ ЛІТЕРАТУРИ"

**Бурлакова Ірина. "Ми у руці тримаєм тільки зерна...".
Новелістика на тлі маніфестацій МУРу: Монографія. –
К.: Приватний видавець Якубець А.В., 2010. – 360 с.**

Упродовж останніх десятиріч українське літературознавство помітно розширило межі своїх досліджень. Зміна історико-культурних епох та світоглядних орієнтирів у 1990-х рр. уможливила повернення у вітчизняний літературно-критичний дискурс творчості українських митців, здебільшого невідомих вітчизняному читачеві. Маємо на увазі еміграційну літературу, зокрема творчість представників Мистецького Українського Руху (МУРу), яка до недавнього часу

залишалась недостатньо вивченою. Наукове осмислення феномену "великої літератури" почалося з літературознавчих праць самих учасників руху (Ю. Шерех, І. Костецький, Ю. Косач). Про непересічність цього явища свідчить і той факт, що чи не всі чільні українські літературознавці осмислювали семантику "національно-органічного" стилю та інваріанти його практичної реалізації (чи навпаки, перекодування) в художніх текстах мурівців. Маємо